

Tovt V.Z.

Institute of Economics and International Relations
Uzhgorod National University

POSSIBLE CONSEQUENCES OF VISA-FREE REGIME BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE

Summary

The article studies the situation and the possible consequences a visa-free regime between Ukraine and the EU. Also it learns the main advantages and disadvantages of this form of cooperation. The achievements of cooperation simplifying visa regime for Ukraine is analyzed.

Keywords: economic cooperation, visa-free regime, the European Union, foreign policy, liberalization of visa regime

УДК 332.142

ДЕРЖАВНЕ ТА РЕГІОНАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МІГРАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Ушенко О.П.

Донецький національний університет

Визначено цільову функцію регіонального регулювання – активізація власного ресурсного потенціалу та зростання його конкурентоспроможності. Обґрунтовано доцільність сумісного використання політики компенсаційного характеру (вирівнюючої) та інструментів конкурентної політики державного регулювання, що конкретизовано через запропонований комплекс заходів щодо сприяння соціально-економічного розвитку регіонів. Запропоновано пріоритетні напрями регулювання міграційних процесів.

Ключові слова: міграція, політика, регіон, розвиток, регулювання, ресурс, потенціал.

Постановка проблеми. Міграційна ситуація та міграційна поведінка людей є одним із загальних індикаторів проблем соціально-економічного розвитку як країни, так і окремих регіонів. На регіональному рівні міграція виступає другим за значенням після природного руху джерелом формування працездатного населення, що безпосередньо впливає на перебіг демографічних процесів. До цього важливого соціально-політичного й економічного явища, зважаючи на її наслідки, держава не може ставитися байдуже. Про увагу держави до економічного розвитку регіонів України вказує періодичне (кожні 5 років) прийняття державних програм. Однак диспропорційність соціально-економічного розвитку регіонів продовжує зростати щорічно практично за всіма показниками, що дозволяє характеризувати державну регіональну політику в цій сфері як недостатньо ефективну. Своєчасне та адекватне реагування на виклики та подолання загроз є необхідною умовою створення нових можливостей для розвитку регіонів України та підвищення життєвих стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив міграції працездатного населення на розвиток економіки та соціальної сфери області відбувається одночасно у декількох напрямках, що спричиняє кількісні і якісні зміни на ринках праці, у чисельності та структурі складу населення, коливанні демо економічного навантаження, попиті населення на ті чи інші товари чи послуги та інше. Зважаючи на динамічність міграційних процесів, вивчення її тенденцій є важливим та завжди залишається в полі зору зарубіжних та вітчизняних вчених: А.Гірман, І.Горбачової, Т. Драгунової, В. Кіпеня, А.Козловець, А.Костенко, Е.Лібанової, І.Майданік, О.Малиновської, Л.Матросової, В.Овода, Т.Петрової, О.Позняка, І.Прибиткової, Н.Світало, Л.Семів, Л.Ткаченко, Л.Чайки-Петегірич.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Одночасно треба відзначити, що потребують теоретичного переосмислення природа та

причини міграцій, визначення взаємовпливу ситуації на ринку праці та процесу формування обсягів і напрямків міграційних переміщень, оптимізації міграційних потоків, корегування державної міграційної політики регіонів України в контексті пошуку дієвих регуляторних механізмів.

Мета статті – обґрунтування напрямів державного та регіонального регулювання міграційних процесів населення України.

Виклад основного матеріалу. Державна регіональна політика є важливим елементом політики держави, спрямованої на посилення конкурентоспроможності економіки держави та її регіонів, підвищення рівня добробуту населення та сприяння інтегрованості її простору. На відміну від галузевих політик вона, перш за все, має орієнтуватися на просторовий ефект певних політичних дій і заходів, програм і бюджетів, служити певним фільтром через який окремі види політики спрямовуються на конкретні території з метою досягнення позитивного ефекту та компліментарності заходів [9].

При розробці питання побудови інституційних основ для державного регулювання розвитку регіонів, вчені звертаються до питання пошуку методології, на якій необхідно ґрунтувати модель державного регулювання розвитку регіонів.

На думку О.В. Шевченка, серед важелів державної політики, побудованої на кейнсіанській методології, варто розглянути інструменти впливу на сукупний попит. На рівні регіонів такими інструментами розширення сукупного попиту є збільшення платоспроможного попиту населення, зростання виробничих потужностей підприємств та обсягів інвестиційних ресурсів, а також посилення експортної орієнтації підприємств (за умови насичення внутрішнього ринку) [4, с.81].

Законодавчо «ключовим завданням регіонального розвитку, що потребує поетапного виконання», визначено зниження диспропорційності соціально-економічного розвитку регіонів [3].

Зважаючи на особливості процесів регіонального розвитку в Україні (наявну диференціацію розвитку регіонів та об'єктивні процеси конкурентної боротьби за ресурси між ними), на переконання Сторонянської І.З., Данко-Югіш Н.І., не доцільно відмовлятися від політики компенсаційного характеру (вирівнюючої) та переходити до використання лише інструментів конкурентної політики державного регулювання, а слід застосовувати одночасно. Ключовою організаційною формою запропонованого механізму регулювання асиметрії соціально-економічного розвитку макрорегіонів вчені виділяють міжрегіональний кластер. Ефективність кластерного підходу до зниження рівня територіальної асиметрії базується на основній причині її виникнення – різному рівні прибутковості діяльності організацій на тій чи іншій території. При цьому кластери дозволяють знизити власні витрати, підвищити прибуток і рівень конкурентоспроможності. Наслідком цього є ріст зайнятості у регіоні, підвищення економічної активності, збільшення надходжень до бюджету і т.д., тобто забезпечується динамічний і стабільний економічний розвиток регіону [11].

Світова практика також доводить, що значно результативнішим, аніж використання «вирівнюючих» бюджетних дотацій, є застосування таких компенсаційних інструментів регіональної політики, як цільові програми розвитку, а також цільові субвенції та субсидії, звичайно за умови їх цільового використання [8, с. 107].

Вчені Стукало Н.В., Деркач М.І. розглядають регіональний розвиток в залежності від впливу детермінантів різного рівня: з одного боку, глобальних,

національних, регіональних, локальних, а з іншого – макроекономічних, галузевих, корпоративних, індивідуальних. Ці детермінанти здійснюють потужний вплив на розвиток регіонів та уможливають формування ефективної регіональної політики без їх урахування [12, с. 25]. Ключовою локальною детермінантою регіонального розвитку вчені визначають репутацію регіону як сприятливого для ведення бізнесу (рис. 1).

Регіональна державна політика більшості розвинутих країн базується на створенні у відсталому регіоні сприятливих економічних умов для залучення і функціонування приватного капіталу за допомогою податкових пільг [1, с. 47].

Регіональні чинники впливу на міграційні процеси за природою свого виникнення Л.Б. Чайка-Петегрич об'єднує у декілька груп: ринкові, виробничі, соціально-інфраструктурні, екологічні, грошово-кредитні, митно-кредитні та адміністративно-управлінські. Позитивацію міграційних тенденцій вчена вбачає через: 1) стимулювання розвитку діяльності фінансово-кредитних установ у регіональному секторі, що сприяє акумуляції фінансового капіталу як основи механічного приросту населення до зазначених місцевостей; 2) посилення контролю з боку органів державного регулювання трудового законодавства приватизованих або приватних підприємств щодо дотримання нормованості робочого дня, наявності чітких інструкцій та нормативів виконуваних робіт, застосування визначеного механізму нарахування заробітної плати, дотримання трудових договорів з боку роботодавців, дотримання політичних та загальних прав людини,

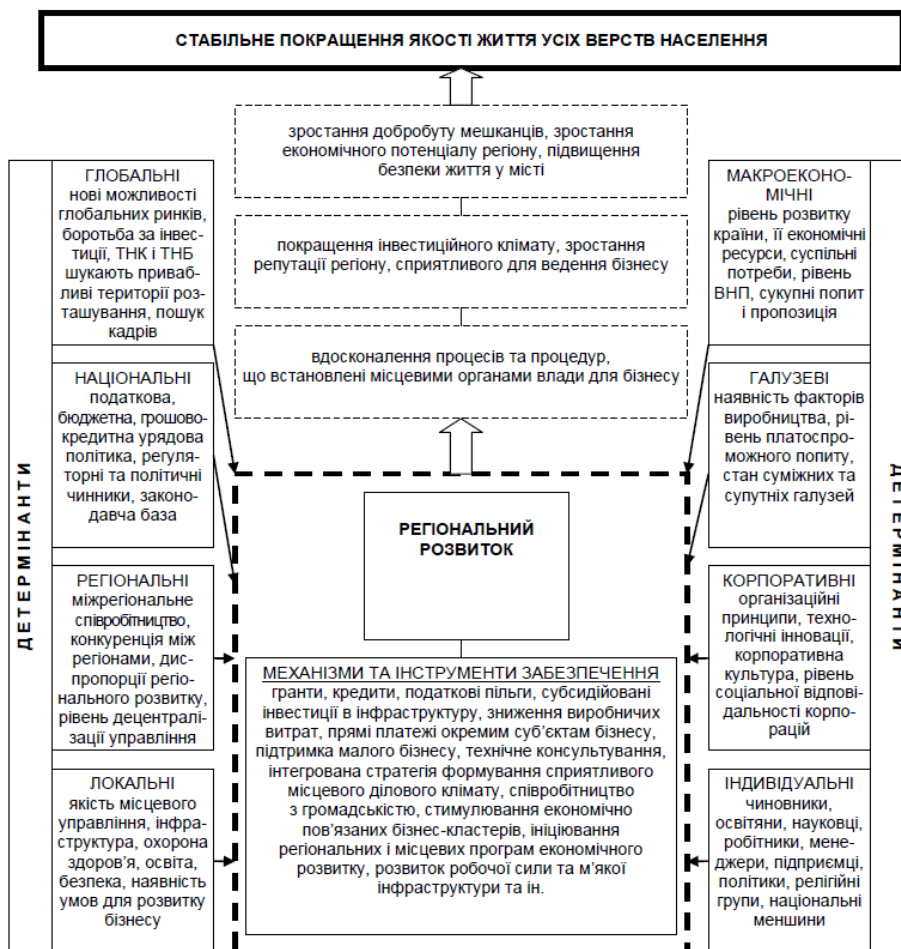

Рис. 1. Регіональний розвиток: цілі, механізми, інструменти, детермінанти [12, с. 26]

дотримання техніки безпеки праці, що здатне підтримувати здоров'я та працездатність населення; 3) підтримку та розвиток соціальної інфраструктури (відстань до медичних закладів з наявністю доріг, транспорту та вартості перевезень, забезпечення населення якісною питною водою, опаленням тощо); 4) екологічний захист населення; 5) митно-тарифне регулювання щодо насичення загальнонаціонального ринку товарами, якими не спроможне задовольнити себе національне виробництво, відсутність дефіциту та рівень задоволення первинних економічних потреб; 6) налагодження координації заходів між суб'єктами різних регіонів [14, с. 326].

Отже, зважаючи на основну ціль державної політики регіонального розвитку – зниження асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів України, на регіональному рівні влади цільовою функцією повинна стати активізація власного ресурсного потенціалу та зростання його конкурентоспроможності.

У дослідженні Н.П. Тиндик визначається, що міграційна політика – це частина соціально-економічної політики як з огляду на роль цієї політики як інструмента досягнення її мети, так і з огляду на те, що міграційна політика є елементом державного плану проектування бажаної кількості та якості населення. Міграційна політика, з одного боку, вдосконалює та впорядковує планування руху населення, але з іншого – виконує специфічні функції контролю та управління, діє як змінна величина, яку необхідно контролювати, коли відбуваються спонтанні, непередбачувані міграційні зрушення [13, с. 18]. На думку І.Горбачової, глобалізація економіки суттєво вплинула на формування нового підходу до міграційної політики, який полягає у переході від контролюючих функцій держави до комплексного управління міграційними процесами, основу якого складає створення умов, що протидіють міграції [2, с. 44].

За результатами всеукраїнського соціологічного дослідження в рамках проекту «Міграційний потенціал України в контексті набуття безвізового режиму з ЄС» (2011р.) визначено, що ефективною буде соціальна та економічна політика, здатна мінімізувати фактори виштовхування та попереджувальна міграційна політика української держави, що стане базовими передумовами мінімізації втрат країною соціального капіталу [5, с. 21].

Розвиток правових регуляторів міграції спрямовано на захист прав людини, вдосконалення механізмів регулювання міграційних потоків. Прийнята «Концепція державної міграційної політики» (2011р.) визначає напрями, стратегічні завдання державної міграційної політики України, принципи і пріоритети діяльності державних органів у сфері міграції, напрями вдосконалення її законодавчого та інституціонального забезпечення, а також механізми її реалізації [6]. Правовою основою зовнішньої міграційної політики України є Закони України «Про громадянство України», «Про імміграцію», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». Державну політику у сферах міграції, у тому числі протидії нелегальній міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів реалізує Державна міграційна служба України (ДМС України). Її діяльність спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

На думку О.А. Малиновської, удосконалення міграційної політики держави має відбуватися на основі комплексного підходу із врахуванням усіх

потенційних вигод, що може принести Україні міжнародна мобільність разом із обумовленими нею ризиками та викликами. Комплексність означає врахування специфіки України, як країни, що одночасно віддає, приймає та служить для транзиту мігрантів. Кожний із цих векторів руху населення характеризується різними за характером і складом міграційними потоками, що вимагають диференційованого підходу та специфічних засобів впливу [7, с. 21-22].

Певні демографічні процеси, зокрема міграція та розселення, спроможні до саморегулювання через регіональний господарський механізм, за умови що він більшою часткою складається з ринкових важелів. Дія такого саморегулювання полягає у такому: міграційний рух населення спрямовується до територій, економічна структура яких потребує персоналу певного рівня кваліфікації, відповідає певним соціальним стандартам та є перспективною в плані подальшого соціально-економічного розвитку. В процесі такого руху відбувається відповідна людська концентрація та формується адекватна система розселення. Враховуючи економічну мотивацію істотного обсягу міграційної поведінки населення, Л.Б. Чайка-Петегірич пріоритетами міграційної політики визначає [14, с. 326]: збереження інтелектуального та творчого потенціалу нації, залучення іноземного повноцінного висококваліфікованого людського капіталу; запобігання міграції злочинних, антисоціальних індивідів та осіб з неадекватною поведінкою; сприяння вільному пересуванню громадян; сприяння відносно рівномірному розселенню з метою уникнення забруднення навколишнього середовища та подальшої урбанізації з обов'язковим урахуванням потреб регіонів у робочій силі; поєднання важелів впливу на міграційний пріоритет населення із відповідним механізмом впливу на природний пріоритет.

Державна політика з регіонального розвитку і регулювання мобільності робочої сили полягає у стимулюванні переміщення працюючих з району з високим рівнем безробіття в райони, де є незадоволений попит на робочу силу. Визнаючи, що найбільш ефективною політикою зайнятості робить її орієнтація на забезпечення максимальної мобільності робочої сили, уряди розвинутих країн сприяють створенню гнучкої системи професійного навчання, яка б готувала працівників відповідно до сучасних вимог і була б здатною швидко та ефективно перенавчати безробітних. Поширеною є практика дотацій держави у розмірі 50-80% витрат, пов'язаних зі створенням центрів професійного навчання на підприємствах [1, с. 47].

В умовах глобалізації соціально-економічних процесів зростає необхідність врахування регулювання освітніх міграцій у регіональній політиці. Ринкова поведінка вузів із-за демографічної кризи, ознаки якої відбиваються на вищій освіті через щорічне скорочення випускників середніх шкіл і відповідно вступників у ВНЗ різних рівнів акредитації зумовлює жорстку конкуренцію за абітурієнтів, що, безумовно, активізує освітні міграції. З метою ефективного використання наукового та освітнього потенціалу країни, урегулювання освітньої мобільності в регіоні Л.К. Семів вважає за необхідне: підвищити рівень фінансування освіти та науки (відповідно до статей Законів України щодо освіти та науки); формувати стійкі взаємозв'язки між освітньою та науковою діяльністю на основі проектів, які об'єднують вчених та викладачів з визначеною часткою державного та регіонального фінансування; вдосконалити правову базу щодо формування

та ефективного функціонування різних форм інтеграції науки й освіти (наприклад, навчально-освітніх центрів, технопарків, технополісів тощо); забезпечити державну пріоритетну підтримку провідним дослідницьким університетам як важливим науково-освітнім інституціям на основі встановлення підвищених нормативів фінансування; створити в університетах умови для залучення талановитої молоді до наукової діяльності; посилити відповідальність підприємств, організацій та установ регіону за забезпечення соціально-побутових умов для молодих фахівців, особливо житлом у сільській місцевості; удосконалювати механізм довгострокового пільгового кредитування навчання молоді у ВНЗ через залучення банківської системи та місцевого бізнесу; більше використовувати потенціал регіональних наукових центрів НАН України, які координують роботу щодо фундаментальних та прикладних досліджень у різних сферах діяльності регіону [10, с. 37].

Складовими загальнодержавного впливу на зайнятість і регулювання ринку праці повинні бути регіональні програми, що мають найповніше враховувати регіональні особливості. З проведеного дослідження випливає, що стратегічна мета міграційної політики – максимізувати позитивні та мінімізувати негативні наслідки міграції, задовольнити інтереси всіх її учасників. При цьому регулювання трудових міграцій в основному лежить в площині зайнятості через регулювання ринку праці. Тому акценти державної політики слід поступово зміщувати від практики регулювання поточної ситуації, що складається на національному ринку праці, у бік здійснення запобіжних заходів та опікування якістю робочої сили, забезпечення й закріплення

прогресивних зрушень у регіональній та галузевій структурі зайнятості. В сучасних умовах держава має застосовувати економічні, інформаційні, культурні важелі для зменшення зовнішньої міграції населення. Передумовами регулювання внутрішніх міграцій населення України є підвищення економічної активності населення, зменшення безробіття, забезпечення освітньо-професійної відповідності між попитом і пропозицією робочої сили.

Висновки і пропозиції. Ключовим завданням регіонального розвитку на державному рівні визначено зниження асиметричності соціально-економічного розвитку регіонів. Обґрунтовано доцільність сумісного використання політики компенсаційного характеру (вирівнюючої) та інструментів конкурентної політики державного регулювання. Це потребує впровадження комплексу заходів щодо сприяння соціально-економічного розвитку регіонів на основі підвищення ефективності використання їх ресурсного потенціалу через створення кластерних структур, розвиток підприємництва та самозайнятості населення, а також регулювання процесів відтворення робочої сили відповідно до потреб регіонів країни. Реалізація зазначених заходів буде сприяти підвищенню рівня оплати праці працівників та рівня життя населення країни, що відповідно покращить ситуацію у міграційній сфері. Пріоритетними напрямками регулювання міграційних процесів слід визначити: 1) з попереджуючою метою мінімізувати фактори виштовхування, що активізують міграційну поведінку населення; 2) позитивізувати наслідки міграційних процесів, тобто впроваджувати заходи щодо компенсації втрат від міграції населення, 3) удосконалити стратегічні плани України у кількісному та якісному вираженні міграційного руху.

Список літератури:

1. Гірман А. Зарубіжний досвід регулювання ринку праці в реалізації євроінтеграційної стратегії України / А. Гірман // Україна: аспекти праці. – 2012. – №8. – С. 45-49.
2. Горбачова І. Тенденції міжнародної трудової міграції робочої сили в умовах глобалізації / І. Горбачова // Україна: аспекти праці. – 2013. – №5. – С. 39-44.
3. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua
4. Державне управління регіональним розвитком України: монографія / за заг. ред. В.С. Воротіна, Я.А. Жаліла. – К.: НІСД, 2010. – 288 с.
5. Кіпень В.П. Міграційний потенціал України. / В.П. Кіпень, М.В. Авксентьев. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2011. – 128 с.
6. Концепція державної міграційної політики: Указ Президента України N 622/2011 від 30.05.2011 року [Електронний ресурс] – Режим доступу – <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/622/2011>
7. Малиновська О.А. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку / О. А. Малиновська. – К.: НІСД, 2010. – 32 с.
8. Моргоєв Б.Т. «Поляризация» целей государственной мезополитики / Б.Т.Моргоєв // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2006. – Сер. 5. – Вып. 2. – С. 102-108.
9. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики: аналітичний звіт [Електронний ресурс] / Європейський Союз; Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://surdp.eu/About-Project>
10. Семів Л.К. Освітня міграція в Україні: особливості, оцінка, політика регулювання / Л.К. Семів // Економіка і управління. – 2011. – № 4. – С. 34-38.
11. Сторонянська І.З. Модернізація державної регіональної політики у світлі формування конвергентної моделі розвитку регіонів [Електронний ресурс] / І.З. Сторонянська, Н.І. Данко-Ютіш // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. – Економічні науки. Серія «Регіональна економіка». – 2010. – Випуск 7(27). Ч. 5. – Режим доступу – http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2010_7_5/6.pdf
12. Стукало Н.В. Сучасні детермінанти регіонального розвитку / Н.В. Стукало, М.І. Деркач // Економіка розвитку. – 2012. – №3 (63). – С. 22-27.
13. Тиндик Н.П. Адміністративно-правовий механізм регулювання міграції в Україні: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня докт. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес, фінансове право; інформаційне право» / Н.П. Тиндик. – Ірпінь, 2009 – 46 с.
14. Чайка-Петегірич Л.Б. Соціально-економічний вплив на регіональні міграційні процеси / Л.Б. Чайка-Петегірич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – Вип. 20.9. – С. 325-328.

Ушенко А.П.

Донецкий национальный университет

ГОСУДАРСТВЕННОЕ И РЕГИОНАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ МИГРАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНЫ

Аннотация

Определено целевую функцию регионального регулирования – активизация собственного ресурсного потенциала и повышение его конкурентоспособности. Обосновано целесообразность совместного использования политик компенсаторного характера (выравнивающей) и инструментов конкурентной политики государственного регулирования, что конкретизовано через предложенный комплекс мероприятий содействия социально-экономическому развитию регионов. Предложено приоритетные направления регулирования миграционных процессов.

Ключевые слова: миграция, политика, регион, развитие, регулирование, ресурс, потенциал.

Ushenko A.P.

Donetsk National University

STATE AND REGIONAL REGULATE MIGRATION UKRAINE

Summary

Defined objective function of regional regulation – activation own resource potential and increase its competitiveness. The expediency of using your compensatory policies (equalization) and tools of competition policy, government regulation, which are specified through a set of measures proposed to promote socio-economic development. A priority areas of regulation of migration processes.

Keywords: migration, politics, region, development, management, resource, potential.

УДК 33.338.65

МІСЦЕ І РОЛЬ КОНТРОЛІНГУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Черкас А.В.

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено сутність та необхідність контролінгу як елемента управління в цілому. Охарактеризоване місце контролінгу в системі управління підприємством, а саме, як формування й організація всього виробничо-господарського і фінансово-економічного процесу, а також координація і регулювання різних елементів системи. Розглянуто питання стосовно об'єктивної оцінки параметрів, необхідних для видозміни, перебудови існуючої системи управління підприємством за допомогою контролінгу.

Ключові слова: контролінг, планування, адаптація, інформаційні системи, майбутнє, аналіз.

Постановка проблеми. Ринкові умови господарювання вимагають від діяльності підприємств і організацій надзвичайної організованості, віддачі і, у кінцевому підсумку, максимальної ефективності виробничої діяльності. Сучасний ринок – це гостра конкуренція, боротьба за місця збуту продукції, забезпечення партнерських відносин з постачальниками і покупцями, завоювання першості щодо якісних параметрів продукції, яка випускається.

У сучасних умовах господарювання відбувається об'єктивний процес зростання ролі і значення таких функцій управління, як облік, планування, аналіз і контроль, з одночасним переосмисленням їх завдань, наповненням новим змістом. У зв'язку з цим особливо актуальним для теорії і практики вітчизняного управління є досвід країн ринкової економіки як Західної Європи, так і американського континенту [6, с. 21-38].

Високорозвинені країни Заходу з метою забезпечення ефективного управління та довгострокового існування своїх фірм впроваджують і з успіхом використовують у себе систему контролінгу.

Ефективність діяльності фірми залежить від таких факторів, як цінність (корисність) продук-

ції, випуском якої вона займається, її якість (якісні параметри – гарантійний термін роботи та інше), дизайн (оформлення для збуту), реалізаційна вартість (відпускна, продажна ціна), насиченість даною продукцією ринку збуту (кількість та лице (марка) конкурентів), хто виступає потенційними споживачами (покупцями) цієї продукції (їх характеристика – «багаті» чи «бідні»). Звичайно, вирішенням цього ряду питань із наведених вище займається маркетинг. Проте керівною концепцією ефективного управління не лише зараз, але й у майбутньому, тобто забезпеченням довгострокового ефективного існування фірми, вважається контролінг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становлять роботи вітчизняних фахівців В. Килимнюка, А. Градова, М. Пушкаря, О. Сафарова, Н. Собкова, О. Терещенка, С. Петренка, а також праці зарубіжних спеціалістів з теорії і практики контролінгу, таких як І. Вебер, Г. Кюппер, Д. Хан, А. Файоль, Е. Маєр, П. Хорват, К. Штайнле, Р. Ентоні, Р. Хілтон, Р. Каплан, Ч. Хорнгрен, Р. Ман та багато інших. Оскільки контролінг є новітньою галуззю в економічній теорії і практиці залишається ще багато нез'ясованих моментів та суперечностей пов'язаних не тільки з трактуванням самої суті фінансового